

Сузана ЈАКАБ и Агис Д. ЦУРОС

ЗДРАВЈЕ 2020 - ПОДОБРУВАЊЕ НА ЗДРАВЈЕТО И РАЗВОЈОТ ВО ДЕНЕШНА ЕВРОПА

Вовед

Здравјето и добросостојбата претставуваат универзални цели кои во моментот се сметаат за суштински човекови права; елементарни компоненти на правичниот човечки, економски и социјален развој и вредни ресурси во секојдневното живеење. Овие цели сè повеќе заземаат централна улога во човековиот развој и неговата безбедност. На здравјето не се гледа повеќе како на индустрија која што треба постојано да се финансира, туку здравјето се смета за богатство коешто треба да се негува и правично да се подобрува како еден позитивен концепт кој ги фаворизира социјалните и личните ресурси, како и физичкиот капацитет.

Во центарот на вниманието се животите на сите 900 милиони жители на 53-те земји во регионот на Европа (СЗО Европски регион), а предизвикот на денешницата

Д-р Јакаб
е Регионална
директорка
на СЗО/Европа

Д-р Цурос е Директор
на Одделот за политики
и управување со здравје
и добросостојба,
Регионална канцеларија
на СЗО/Европа,
Копенхаген, Данска

е да ги направиме овие идеали навистина влијателни во насока на рамномерно подобрување на здравјето во сите земји на СЗО Европскиот регион. Имајќи ги предвид достигнувањата на науката и достапните технологии, ние можеме и треба да дадеме подобри резултати.

Здравјето денес е актуелно како никогаш досега, а две причини за тоа се замавот на глобализацијата и рапидната преносливост на заразните болести. Здравјето е една од главните теми на разговор во трговијата, дипломатијата и безбедноста. Здравствениот сектор сам по себе претставува еден од главните економски сектори, двигател на науката, истражувањето и технологијата и еден од позначајните работодавци. Здравствените димензии на човековите права се под сериозна закана, но неретко се игнорираат, како на пример, проблемите со мобилноста и миграцијата коишто побудуваат предрасуди и стигматизација. Овие се некои од причините зошто здравјето е толку важно.

Населението треба и очекува да има влијание врз своето здравје и здравствените детерминанти во рамки на политичката, социјалната, економската и физичката средина. Таквото влијание ги развива општествата и го подобрува здравјето. Иако здравствениот сектор и здравствените системи играат мошне значајна улога, широката разновидност на здравствените детерминанти не дозволува здравјето да остане во целосна надлежност на здравствениот сектор. Потребни се модели на соработка кои ќе се основаат на поделба на приоритетите со останатите сектори. Активностите на овие сектори коишто даваат резултати во поглед на здравствените детерминанти нудат поголеми придобивки за општеството, вклучувајќи и економски придобивки.

Факторите коишто во денешно време влијаат врз товарот на заболувањата се крајно комплексни и меѓусебно поврзани. Ваквите примери вклучуваат стареење; доминација на незаразните заболувања и проблеми со менталното здравје; останати предизвици од заразните заболувања; предизвици со ефикасноста и финансиски предизвици коишто влијаат на здравствените системи; и недоволниот развој на јавно здравствените услуги. Сепак, постојат аргументирани докази дека кост-ефективните политики директно влијаат врз подобрување на здравјето и добросостојбата на населението преку постоење на синергија во владините политики, креирање средина во која здравиот избор е полесниот избор и зајакнување и оспособување на населението за подобра грижа за сопственото здравје. Потребен е нов начин на здравствено владеење адаптирано на 21-от век, заснован на: социјалните детерминанти на здравјето, правичност и одржливост,

постигнување нови глобални и општествени цели преку нови форми на меѓусебно поврзано формално и неформално владеење придружено со нови стратешки односи и развој потпрен врз силниот глас на луѓето и нивната инволвираност. Тоа е нашиот предизвик, а истовремено и можност за промена кон подобро.

Здравје 2020

53-те земји на СЗО Европскиот регион значително се разликуваат во поглед на културата, историјата, нивото на развој, добросостојбата и ресурсите. И покрај овие разлики, земјите се состанаа за време на годишната седница на СЗО Регионалниот комитет за Европа во септември 2012 г. за да ја усвојат и да се посветат кон имплементирањето на новата Европска рамковна политика за подобро здравје и добросостојба, Здравје 2020. Европската рамковна политика Здравје 2020 ја доби поддршката благодарение на неколку нови истражувања и опширниот процес на консултации во и вон СЗО Регионалната канцеларија за Европа.

Беше направен голем преглед на социјалните детерминанти на здравјето и здравствениот јаз во СЗО Европскиот регион со цел да се донесат препораки за креирање политики базирани на аргументирани докази за намалување на нееднаквоста на здравствената состојба во регионот и воведување на рамковна политика за идно дејствување.¹ Овој преглед е резултат на двегодишен проект реализиран во две фази под водство на Мајкл Мармот (Michael Marmot), а целосниот извештај беше објавен во септември 2013 година. Прегледот ги анализираше здравствените нееднаквости помеѓу земјите на европскиот регион осврнувајќи се кон политички опции за намалување на овие разлики. Прегледот се реализираше благодарение на 13 работни групи и се базираше врз наодите и препораките од глобалната Комисија за социјални детерминанти на здравјето, и тоа: дека здравствените нееднаквости потекнуваат од условите во коишто луѓето се раѓаат, растат, живеат, работат и стареат како и од нееднаквата распределеност на моќта, парите и ресурсите кои директно го условуваат начинот на живеење. Врз основа на овие докази и анализи, прегледот дава конкретни и практични препораки за интервентни политики што треба да се влијаат низ целиот животен век и се наменети за генерациите

1 Marmot M et al. Review of social determinants of health and the health divide in the WHO European Region: final report. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2013.

коишто располагаат со потенцијал и капацитет за намалување на здравствените нееднаквости.

Илона Кикбуш (Ilona Kickbusch) ја предводеше и координираше изработката на значајни прегледи за принципите и имплементацијата на подобро здравствено владеење со цел директно да се надоврзе кон развојот на Здравје 2020.² Главната студија разгледуваше нови пристапи на владеење водени од променливата природа на предизвиците во 21-от век. Студијата е изработена врз основа на повеќе постоечки студии и истражувања кои даваат дополнителни детални анализи во однос на проблематиката. Студијата ја нагласува тековната дифузија на владеењето преку колаборативен модел каде што владеењето е резултат на отворена соработка помеѓу државните (министерства, парламенти, агенции, органи, комисии итн.), општествените (граѓански и бизнис сектор, општествени заедници, светски медиуми вклучувајќи ги и социјалните медиуми, фондации итн.) и наднационалните структури.

Овие прегледи исто така дадоа свој придонес во подобрувањето на аспектите на владеење кои го сочинуваат Европскиот преглед на социјални здравствени детерминанти и здравствениот јаз.

Во септември 2012 година беше издадена анализа на усвоените резолуции од страна на СЗО Регионалниот комитет за Европа во последните 10 години како и резолуциите и декларациите усвоени за време на министерските конференции на Светското здравствено собрание.³ Овој преглед на заложбите укажува на фактот дека Здравје 2020 може да се сфати како преформулирање на овие заложби во рамките на еден кохерентен и визионерски пристап за надминување на фрагментацијата и олеснување на имплементацијата. Меѓутоа, некои прашања бараат поголемо внимание како што се здравјето на повозрасното население, справувањето со одредени незаразни болести и економските импликации од здравјето и заболувањата. Дополнително, студијата сугерира дека механизмите и принципите врз коишто се темели имплементацијата на вака комплексни стратегии треба да бидат подобро дефинирани и разработени. Конечно, оваа студија предлага новите резолуции на СЗО Регионалниот комитет

2 Kickbusch I, Gleicher D. *Governance for health in the 21st century*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.

3 Bertollini R, Brassart C, Galanaki C. *Review of the commitments of WHO European Member States and the WHO Regional Office for Europe between 1990 and 2010. Analysis in the light of the Health 2020 strategy*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.

за Европа да содржат краток преглед на постигнатите резултати во имплементирањето на претходните заложби.

Во 2012 година беше издаден преглед на стекнатото искуство во однос на меѓусекторската соработка.⁴ Со овој преглед се документирани здравствените искуствата опфатени со сите политики и е направена проценка и споредба на доказите за ефективноста на различните структури на владеење и нивното делување врз социјалните здравствени детерминанти, а пред сè, исходите во поглед на подобрување на здравјето на населението. Оваа публикација го доловува истражувањето коешто покажува како може меѓусекторски структури за управување во здравството успешно да се воспостават, ползуваат и одржуваат. Исто така, дава релевантни и применливи примери за креаторите на политики и достапните инструменти.

И на крајот, наскоро ќе биде објавена анализа за економиката на превенцијата на болести. Оваа анализа ќе се занимава со растечкиот број силни докази во поддршка на зголемување на инвестициите во мерки за здравствена промоција и превенција, од аспект на нивната исплатливост и исходи.

Земјите членки на СЗО Европскиот регион ја усвоија рамковната политика Здравје 2020 во две форми. *Европската рамковна политика за владина и општествена поддршка кон подобро здравје и добросостојба*⁵ им дава на политичарите и клучните креатори на политики основните вредности и принципи, ако клучна препорака кон спроведување на Здравје 2020. Подолгата верзија на *Рамковната политика и стратегија Здравје 2020*⁶ дава многу повеќе детали во поглед на доказите и практиките поврзани со здравјето и добросостојбата, а е наменета за оние кои работат на развој на политики и нивна имплементација на оперативно ниво. *Рамковната политика и стратегија Здравје 2020* се смета за практичен и динамичен прирачник за политиките и стратегиите, кој ја прикажува и поврзаноста на резултатите со научните докази и практиките. Таа не претставува рецепт, туку практична рамковна политика којашто треба да се

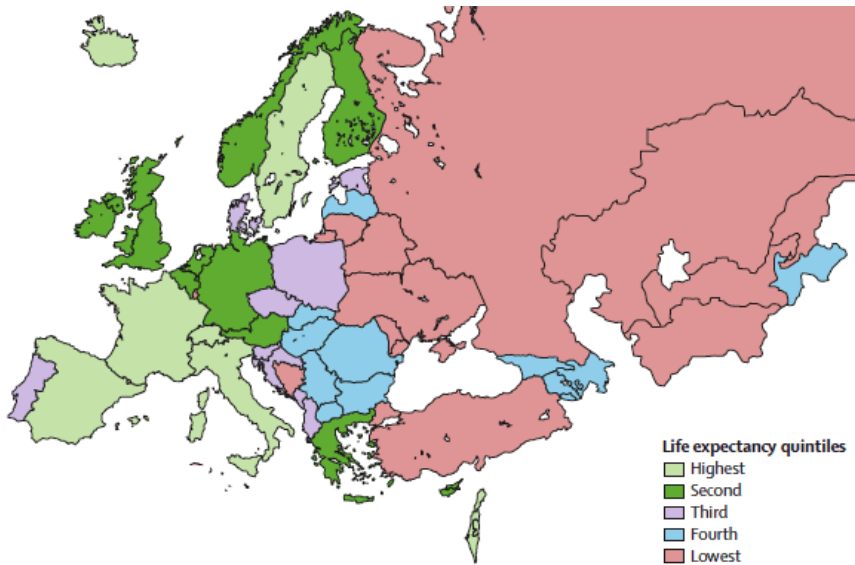
4 McQueen DV, Wismar M, Lin V, Jones CM, Davies M, eds. *Intersectoral governance for health in all policies: structures, actions and experiences*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012 (Observatory Studies Series, No. 26).

5 *Health 2020: a European policy framework supporting action across government and society for health and well-being*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.

6 *Health 2020: a European policy framework and strategy for the 21st century*. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2013.

применува и имплементира зависно од условите, потребите и амбициите на секоја земја посебно.

Здравје 2020 е производ на дивергентните здравствени искуства ширум СЗО Европскиот регион. Здравјето бележи подобрување, но здравствените нееднаквости остануваат сериозни. Сл. 1 ги прикажува квинтилите на очекуваниот животен век во европските земји. Разликите меѓу земјите се драстични, особено меѓу источните од западните. Понатамошните илустрации покажуваат дека дете родено во Комонвелтот на независни држави има три пати поголеми шанси за смрт пред својата петта година, во однос на дете родено во земја од ЕУ, а стапката на мајчински морталитет се разликува дури за 43 пати во различни земји на регионот.

Сл. 1. Животен век во квантили кај земјите од СЗО Европскиот регион, 2010 г. (или последни достапни податоци)

Извор: База на податоци на СЗО Европа - Здравје за сите (WHO Europe Health for all).

Несомнено, квалитетот и пристапот до здравствени услуги значително се разликува меѓу земјите. Меѓутоа, сите докази велат дека овие разлики во голема мера зависат од различните социјални и економски услови. Овие разлики исто така зависат и од здравствените

навики и однесување, како на пример пушење и употреба на алкохол, исхрана и физичка активност или ментални растројства, коишто пак се директно поврзани со условите во општеството кои придонесуваат кон зголемување на стресот и дополнително ги отежнуваат животните услови.

Политиката Здравје 2020 е одговорот на овие предизвици. Нејзината цел е „значително подобрување на здравјето и добросостојбата на населението, намалување на здравствените нееднаквости, зајакнување на јавното здравје и обезбедување здравствен систем во кој централно место ќе имаат корисниците и кој ќе биде универзален, правичен, одржлив и со висок квалитет.“ Се темели на вредностите пропишани во уставот на СЗО: едно од основните права на секој човек е да ужива највисок достиген стандард на здравје, без оглед на етничката припадност, пол, возраст, општествен статус или куповна моќ. Во овие вредности се вбројуваат и правичноста, одржливоста, квалитетот, транспарентноста, отчетноста, достоинството и правото да се учествува во донесувањето одлуки.

Во суштина, оваа рамковна политика се стреми кон:

- фокусирање на здравјето и добросостојбата како барометри на развојот;
- сеопфатен пристап во однос на целиот спектар здравствени детерминанти;
- адресирање на главните јавно-здравствени приоритети во рамки на регионот и изнаоѓање практични и ефективни решенија;
- преземање нови и предизвикувачки пристапи кон колаборативно лидерство за остварување нови партнерства и мобилизирање на политичката и културолошка поддршка за здравствениот развој со цел изнаоѓање на заеднички решенија;
- идентификување и исполнување на предусловите за промена;
- изнаоѓање начини за креирање економска рамка за инвестирање во здравјето, вклучувајќи конкретни докази за придобивките и изнаоѓање на ефективни пристапи кон здравјето во рамки на сите политики;
- идентификување начини за подобро посредување во зајакнувањето и оспособувањето на граѓаните и пациентите како клучни елементи за подобрување на здравствените резултати, на перформансите на здравствените системи и на задоволството на пациентите;
- имплементирање ефективни и ефикасни начини за искори-

стување на новите можности за вмрежување, партнерства, комуникации и технолошки развој;

- имплементирање заеднички механизам во СЗО Европскиот регион за создавање, поддршка и одржување на единството и кохерентноста во рамките на јавно-здравствената заедница;
- идентификување на јазови во знаењето и нови приоритети за истражувањата; и
- воспоставување постојана платформа за комуникација која ќе служи за споделување на практични искуства на креаторите на политики и јавно-здравствените поборници во регионот.

Вредностите и насоките на Здравје 2020

Незаразните заболувања и проблемите од ментално здравје го претставуваат најголемиот товар на болести на денешницата, а кои во голема мера зависат од социјалните и економските околности на луѓето и нивните животни стилови и навики кои се исто така поврзани со социо-економските услови. Овие заболувања се резултат на човековата интеракција со широк спектар детерминанти на здравјето во текот на целиот животот. Постојат силни докази во поддршка на фактот дека правичните и рамноправните можности за ран детски развој, соодветниот пристап до образование, пристojна работа, домување и приходи придонесуваат кон подобрување на здравјето.

Здравје 2020 се обидува директно да се справи со изворните причини. Денешните економски студии даваат приказ не само на економскиот товар што го предизвикуваат болестите, туку нудат и аргументи дека за справување со овие предизвици потребно е поголемо внимание на промоцијата на добро здравје, превенција на болести и јавно-здравствени активности, преку адресирање на здравствените нееднаквости по линијата на социјален градиент на населението и поддршка на најранливите и најмаргинализираните групи население. Сепак, во многу земји сè уште политиките во нездравствените сектори се донесуваат без речиси никаков фокус на здравјето и правичноста.

Денес во повеќето земји, владите трошат значителни средства од националниот буџет за здравствените системи, додека трошоците за здравствена заштита се зголемуваат со побрзо темпо од поратост на националниот доход. Во голема мера, трошоците ги одредува понудата нае, како на пример нови технологии и терапии, но и зголемените очекувања на луѓето за заштита од здравствените ризици

висококвалитетни здравствени услуги. Здравствените системи, како и останатите сектори, треба да се адаптираат и да се менуваат, при што промените треба да бидат насочени кон примарната здравствена заштита, здравствената промоција и превенцијата на болести, посветувајќи уште поголемо внимание на интегрираната и персонализираната грижа, како на пример меѓу примарната и секундарната здравствена заштита или меѓу здравствената и социјалната заштита. Анализите за надолниот тренд на смртноста од коронарни заболувања, направени во неколку високо развиени земји, покажуваат дека 50% од резултатите може да се припишат на намалувањето на факторите на ризик кај населението, како што е пушењето. Надолниот тренд се должи и на напорите за клиничка превенција, а соодносот помеѓу овие два аспекти се чини дека е во постојан пораст. Овие анализи го потврдуваат како успешен комбинираниот пристап во намалувањето на факторите на ризик кај населението и пружањето на квалитетно клиничко управување на веќе заболени поединци. Сепак, ОЕЦД проценува дека земјите од СЗО Европскиот регион во просек трошат само 3% од здравствениот буџет за здравствена промоција и превенција.

Главни стратешки цели, задачи и содржина на Здравје 2020

Здравје 2020 има две заеднички цели:

- подобрување на здравјето за сите и намалување на здравствените нееднаквости; и
- подобрување на лидерството и примена на партиципативно владеење во здравствениот сектор.
- Во прилог на овие две цели, рамковната политика Здравје 2020 се темели врз четири приоритетни области на делување кои се меѓусебно поврзани, взаемно зависни и комплементарни:
- инвестирање во здравјето во текот на целиот животен век и поддршка на населението преку едукација и оспособување за грижа за сопственото здравје;
- справување со најголемите предизвици од незаразните и заразните заболувања во регионот;
- зајакнување на здравствените системи кои во фокусот го имаат пациентот, на јавно-здравствените капацитети и на подготвеноста за следењето на и одговорот во вонредни ситуации; и
- создавање силни заедници и услови за поддршка на напорите за подобрување на здравјето на населението.

Адресирањето на четирите приоритетни области бара комбиниран пристап во владеењето. Новиот начин на здравствено управување треба да се заснова на социјалните детерминанти на здравјето, правичноста и одржливоста, постигнувањето нови глобални и општествени цели преку нови форми на меѓусебно поврзано формално и неформално владеење проследено со нови стратешки односи и развој заснован врз силниот глас на луѓето и нивна инволвираност.

Владите ќе постигнат поголеми резултати во подобрувањето на здравјето на населението ако нивните политики се меѓусебно поврзани, истовремено координирајќи ги инвестициите и услугите во овој и другите сектори, притоа делувајќи во насока на намалување на социјалните нееднаквости. Тие имаат јасна одговорност за развој на меѓусекторски национални стратегии кои ќе го искомбинираат процесот на планирање и следење со целите и таргетите во однос на клучните предизвици како што се едукација и оспособување на населението и зајакнување на здравствените системи и јавно-здравствените капацитети. Ваквите меѓусекторски стратегии, на пример, користат фискални политики и регулативи; делуваат во училишни и работни средини; и промовираат секундарна превенција, вклучувајќи проценка на ризик и скрининг.

Проблемите од менталното здравје заслужуваат посебно внимание. Тие се главен причинител на долготраен стрес и дисабилитет. Околу една четвртина од луѓето во европскиот регион се соочуваат со проблеми на менталното здравје во текот на својот живот. Преку истражување може да се осознае поврзаноста меѓу проблемите со менталното здравје и социјалната маргинализираност, невработеноста, бездомништвото, како и нарушувањата од употреба на алкохол и други супстанции. Посебен предизвик претставува промовирањето на рано дијагностицирање на депресија и превенција на самоубиства преку воведување програми за делување во заедницата. Тоа беше од особено значење за време на економската криза кога стапките на самоубиства пораснаа за 17% во Грција и 13% во Ирска.⁷ Доказите покажуваат дека зголемувањето на негативните здравствени ефекти од економската криза може значително да се ублажат со добро насочени политики за социјална заштита и активирање на пазарот на трудот.

Здравје 2020 е комплетно усогласена со Генералната програма за делување на СЗО и останатите меѓународни документи и инстру-

7 Stuckler D. et al. (2011) The Lancet Vol378 pp124-125.

менти. Таа ги поддржува интензивните глобални напори за справување со незаразните заболувања, како што се политичката декларација на ООН за незаразните заболувања од 2011 година; СЗО Рамковната конвенција за контрола на тутунот; и Глобалната стратегија за исхрана, физичка активност и здравје. И понатаму се потребни големи заложби во борбата со заразните заболувања, а тоа бара целосна имплементација на Меѓународните здравствени регулативи, подобрување на размената на информации и заеднички активности за следење и контрола на болестите.

Во справувањето со сложените и меѓусебно поврзани детерминанти на денешните заболувања каде што одлучуваат политики донесени во услови на несовршено научно знаење и недоволно практични сознанија, пристапите врз основа на рационално линеарно размислување се сосема несоодветни. За справување со ситуации во кои ефектите врз општеството од реформирање на здравствените системи тешко може да се предвидат, потребни се комплексни системски сознанија. За прилагодување кон овие несовршени научни знаења и недоволно практични сознанија, потребни се помали интервенции на локално ниво и на ниво на заедници, со цел да се истакнат можностите за примена и адаптација.

Здравје 2020 се заложува за зајакнување на здравствените системи кои во фокусот го имаат пациентот, зајакнувањето на капацитетите за висококвалитетна здравствена заштита и подобрувањето на здравствениот статус на населението. Здравствените системи треба да бидат финансиски одржливи, наменски структурирани и засновани на докази. Тоа бара реориентирање на системите на здравствена заштита кон превенција, интегриран пристап до здравствените услуги, обезбедување континуиран пристап до услугите, континуирано подобрување на квалитетот на услугите и поддршка на самогрижата на пациентите, како и доближување на здравствените услуги најблиску до домот колку што тоа безбедноста и исплатливоста го дозволуваат. Универзалниот пристап до здравствени услуги останува силна заложба на СЗО на глобално ниво и на Здравје 2020, заедно со заложбата за пристап до примарна здравствена заштита како темел на здравствените системи во 21-от век. За целисходен развој на здравствените системи и јавно-здравствените капацитети, потребна е пофлексибилна и тимски ориентирана работна сила со повеќе вештини.

Развојот на Европскиот акциски план за зајакнување на јавно-здравствените капацитети и услуги којшто исто така беше одобрен од СЗО Регионалниот комитет за Европа во 2012 година, претставува

клучен столб за поддршка и имплементација на Здравје 2020. Акцискиот план цели кон подобрување на јавно-здравствените услуги и инфраструктура, вклучувајќи ги и различните аспекти на здравствените услуги. Акцискиот план предлага збир од 10 хоризонтални суштински јавно-здравствени активности кои ќе служат како заедничка и водечка основа која европските здравствени власти ќе ја следат, проценуваат, според која ќе креираат политики, стратегии и реформи за подобрување на јавното здравје. Подобрувањето на здравствениот статус на населението бара значително зајакнување на јавно-здравствените функции и капацитети, инвестиции во институционалното уредување, вложување напори за зајакнување на здравствената заштита, здравствената промоција и превенцијата.

Создавањето силни заедници е клучен фактор во заштитата и промоцијата на здравјето и добросостојбата на индивидуално и на ниво на заедници. Силните заедници ја имаат способноста да делуваат проактивно при појава на нови или неповолни ситуации и се подготвени за економските, општествените и еколошките промени, а воедно подобро се справуваат и со кризи и тешки времиња.

Еколошките ризици и хазарди се едни од најважните детерминанти на здравјето, а бројни здравствени состојби се во директна врска со факторите на животната средина, како што се загадувањето на воздухот и климатските промени. Овие фактори пак, влијаат врз социјалните детерминанти на здравјето. Придобивките за здравјето од ниско-емисиона економија и сродните придобивки од политиките за животна средина се предмет на Рио +20 - Конференцијата на ООН за одржлив развој.

Процес на имплементација и следни чекори за земјите

Здравје 2020 го контекстуализира фактот дека земјите се наоѓаат на различни нивоа на развој и имаат различни контексти и капацитети за подобрување на здравјето. Истовремено, оваа рамковна политика има намера да биде кохерентна и практична, без оглед на различните нивоа на развој. Конкретните цели ќе вклучуваат достигнување на силна политичка заложба и поставување на здравјето на населението повисоко на политичката агенда, усвојување на пристапот на „Здравје во сите политики“, зајакнување на дијалогот при креирањето на здравствените политики и детерминанти, како и отчетност во однос на постигнатите резултати.

Здравје 2020 нуди решенија засновани на докази за сите овие

предизвици. Со цел да се олесни делувањето во земјите и поддршката на имплементацијата на Здравје 2020, Регионалната канцеларија на СЗО за Европа изработува пакет услуги и алатки кој ќе им понуди на земјите систематска поддршка за справување со суштинските хоризонтални стратешки прашања во поглед на Здравје 2020 (Сл. 2 дава осврт на девет компоненти од пакетот), како и програмски врски и пристапни точки со повеќе детали за аспектите на рамковната политика. Секоја од компонентите на пакетот ќе содржи листа на приоритети и ефективни и исплатливи услуги, насоки и алатки со висока нето добивка. Пакетот редовно ќе се ажурира за да ги одразува стекнатите искуства на земјите и да ги стави на располагање практиките и експертите кои даваат ветувачки резултати.

Сл. 2. Девет компоненти на пакетот Здравје 2020

Почетната цел за земјите треба да биде развој на национална здравствена политика поткрепена со стратегии и планови. Врз основа на солидна проценка на потребите, кои се очекувањата на земјата во однос на правичното подобрување на здравјето кај населението? Кои мултисекторски политики и стратегии ќе се користат за незаразните заболувања? Пакетот алатки и инструменти Здравје 2020 дава одговор на овие прашања. Што се однесува до јавното здравје, преку анализирање на Европскиот акциски план за зајакнување на јавно-здравствените капацитети и услуги заедно со придружната алатка за самопроценка, се добиваат јасни насоки за делување. Здравје 2020 не

постои за да послужи како предмет на академски студии или да собира прашина на полиците, туку служи за да дава насоки за практична имплементација.

Проценката на влијанието врз здравјето и здравствено-економската евалуација се корисни алатки за оценување на потенцијалните ефекти на политиките, а истовремено може да послужат и за проценка на влијанието на политиките врз намалувањето на здравствените нееднаквости. Евалуацијата, пак, на здравствените политики може да се врши со квалитативни и квантитативни методи.

Најмногу ветува фактот што голем број земји се веќе зафатени со развој на сеопфатни политики, придружни стратегии и планови во согласност со здравствената рамковна политика Здравје 2020. Останатите, пак, работат на развојот на одредени елементи на Здравје 2020 согласно со вредностите и принципите на Здравје 2020. СЗО Регионалната канцеларија за Европа ќе ги поддржува земјите во нивното имплементирање на Здравје 2020 во периодот од 2014 до 2015 година преку систематски пристап. Друга иницијатива на Регионалната канцеларија е поддршката на развојот на нови видови мрежи помеѓу земјите, институциите и населението, вклучувајќи и соработка преку интернет.

За имплементација на Здравје 2020 ќе биде потребен активен придонес од страна на многу организации и ентитети заинтересирани за развој на јавно-здравствените капацитети и подобрување на здравјето на населението ширум Европа. Соработката со ЕУ дава силна основа, значителни можности и дополнителни вредности. Останатите многубројни организации треба да бидат подеднакво вклучени. Иако ставовите во однос на приватниот бизнис сектор се различни, нивниот етички ангажман и социјално одговорно делување може силно да придонесат кон постигнување на целите на Здравје 2020.

СЗО мрежата на Европски здрави градови е пример за важна мрежа која може значително да придонесе кон имплементација на Здравје 2020. Околу 69% од луѓето во европскиот регион живеат во урбани средини, а урбаните средини нудат одлични можности за индивидуален и семеен просперитет. Градските средини може да бидат двигатели на економскиот просперитет и да го промовираат здравото живеење благодарение на подобриот пристап до услуги, култура и рекреација. Но, градовите може да бидат и центри на сиромаштија и штетни животни навики. Одредени околности на урбаното живеење, особено сегрегацијата и сиромаштијата, придонесуваат во потенцирањето на нееднаквостите преку наметнување на непропорционална изложеност

на општествено непожелни модели кои доведуваат до влошување на здравствената состојба како одговор на економската и социјална беда.

Градовите и градските власти можат да влијаат врз здравјето и добросостојбата на населението преку различни политики и интервенции кои се занимаваат со решавање на социјалната ексклузија и давање на поддршка; здраво и активно живеење; безбедност и еколошки прашања; создавање услови за работа; подготвеност за справување со последиците од климатските промени; изложеност на опасности и неприлики; здраво урбанистичко планирање и дизајн; и партиципативни и инклузивни процеси за граѓаните. СЗО мрежата на европски здрави градови дава многубројни примери за добри практики во рамките на СЗО Европскиот регион и ќе послужи како стратешки двигател на имплементацијата на Здравје 2020 на локално ниво.

СЗО Регионалната канцеларија за Европа ќе воспостави ефективна соработка со многу партнери и мрежи во Регионот. СЗО Европа ќе се заложува за сеопфатна ангажираност, зголемена кохерентност на политиките, споделување на базите на здравствени податоци, здружување на силите за набљудување и следење, придонес за заедничка платформа на политики, оценски мисии, работилници и индивидуализирани консултантски услуги, како и технички дијалози и студии.

Отчетност и цели

Во целиот овој процес клучна е политичката посветеност на глобално, регионално, национално и локално ниво. На сесијата на СЗО Регионалниот комитет за Европа, одржана во 2013 година, земјите ги усвоија следниве главни цели:⁸

1. Намалување на прераната смртност во Европскиот регион до 2020 година.
2. Зголемување на очекуваниот животен век во Европскиот регион.
3. Намалување на здравствените нееднаквости во Европа (цел на социјалните детерминанти на здравјето).
4. Зголемување на добросостојбата на населението во Европа.
5. Универзално осигурување и „право на здравствена заштита“.
6. Постапување национални здравствени цели и таргети во земјите членки.

⁸ Health 2020 targets, indicators and monitoring framework. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2013 (EUR/RC63/8).

Заклучок

Подобрувањето на здравствената состојба во светот денес треба да биде одраз на широкиот и комплексен спектар на детерминанти кои влијаат врз здравјето и на мултисекторската и повеќеаспектната природа на политиките и интервенциите. Здравје 2020 е одраз на оваа реалност и бара промена на приоритетите и инвестирање во социјалните детерминанти на здравјето, промоција на здравјето и превенција. Политиките „цела-власт“ (whole-of-government) и „целоопштество“ (whole-of-society) треба да ја одразуваат комплексноста на здравствените детерминанти во различните хоризонтално вмрежени општества на денешницата, базирани на информации.

Постојат доволно научни и практични сознанија за подобрување на здравјето и намалување на нееднаквостите. Светот каков што го замислува СЗО е свет во кои разликите во здравствениот статус на населението се намалени; постои универзален пристап до здравствена заштита; земјите имаат силни здравствени системи базирани на примарна здравствена заштита со капацитет да одговорат на потребите на населението; договорените меѓународни цели се постигнати; незаразните заболувања се под контрола, а земјите се способни да излезат на крај со епидемиите и природните катастрофи.

Здравје 2020 може да помогне во остварувањето на овие цели. Како што вели Генералната директорка на СЗО во предговорот на публикацијата за Здравје 2020:⁹ „Рамката го кристализира сето она што го научивме за улогата на здравјето во изминатите години. Унапредувањето на здравјето во сите фази од животот е фундаментално право на сите, а не привилегија за неколкумина. Доброто здравје е придобивка и извор на економска и социјална стабилност. Тоа е клучно за намалување на сиромаштијата и истовремено придонесува кон и има корист од одржливиот развој.“ Оттука, Здравје 2020 претставува моќен двигател на колективната акција за искористување на новите можности за подобрување на здравјето и добросостојбата на сегашните и идните генерации во целиот СЗО Европски регион.

9 Health 2020: a European policy framework and strategy for the 21st century. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2013.

Резиме

Здравјето во 21-от век го условуваат растечката глобална, регионална и локална независност, како и неверојатно сложен спектар од меѓусебно поврзани фактори коишто влијаат врз здравјето и добросостојбата. Ефективното справување со поголемиот дел од денешните предизвици во доменот на јавното здравје, како што незаразните болести, антимиڪробната резистенција, здравствените нееднаквости и влијанието на мерките за штедење врз здравјето во некои земји, е невозможно без меѓусекторска и координирана активност на наднационално, национално и локално ниво. Педесет и трите земји-членки на СЗО Европскиот регион ја развија и усвоија Европската рамковна политика и стратегија за 21-от век (Здравје 2020), која претставува заедничка рамковна политика заснована врз докази за поддршка и поттикнување координирана акција од страна на креаторите на политики на сите нивоа и во сите сектори со цел унапредување на здравјето и добросостојбата на населението. Овој труд го разработува процесот на изготвување на Здравје 2020 и нејзините главни стратегиски цели и содржина. Понатаму, се наведуваат потребните фактори за успешно спроведување на Здравје 2020, како и начините на кои СЗО може да им пружи техничка поддршка на оние земји коишто започнуваат со развивање здравствени политики согласно рамковната политика на Здравје 2020.

**Zsuzsanna JAKAB
and Agis D. TSOUROS**

HEALTH 2020 – ACHIEVING HEALTH AND DEVELOPMENT IN TODAY’S EUROPE

Abstract

The 21st-century health landscape is shaped by growing global, regional and local interdependence and an increasingly complex array of interlinking factors that influence health and well-being. Most of today’s major public health challenges, including non-communicable diseases, antimicrobial resistance, health inequalities and the health effects of austerity measures in some countries, cannot be addressed effectively without intersectoral and coordinated action at supranational, national and local levels. The 53 countries of the WHO European Region developed and adopted a European policy framework and strategy for the 21st century (Health 2020) as a common, evidence-informed policy framework to support and encourage coordinated action by policy-makers at all levels and in all sectors to improve population health and well-being. This article presents the development process of Health 2020 and its main strategic goals, objectives and content. Further, we describe what is needed to successfully implement Health 2020 in countries and how can WHO provide with technical assistance to countries that embark on developing health policy aligned with the Health 2020 policy framework.

Библиографија

1. Marmot M et al. Review of social determinants of health and the health divide in the WHO European Region: final report. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2013.
2. Kickbusch I, Gleicher D. Governance for health in the 21st century. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.
3. Bertollini R, Brassart C, Galanaki C. Review of the commitments of WHO European Member States and the WHO Regional Office for Europe between 1990 and 2010. Analysis in the light of the Health 2020 strategy. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.
4. McQueen DV, Wismar M, Lin V, Jones CM, Davies M, eds. Intersectoral governance for health in all policies: structures, actions and experiences. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012 (Observatory Studies Series, No. 26).
5. Health 2020: a European policy framework supporting action across government and society for health and well-being. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012.
6. Health 2020 policy framework and strategy. In: Health 2020: a European policy framework and strategy for the 21st century. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2013.
7. Stuckler D. et al. (2011) *The Lancet* Vol378 pp124-125.”
8. Health 2020 targets, indicators and monitoring framework. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2013 (EUR/RC63/8).
9. Health 2020: a European policy framework and strategy for the 21st century. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2013.